

სოფლის მეურნეობის მდგრადი განვითარების მიმართულებები საქართველოში

თამარ ლაზარიაშვილი

ეკონომიკის დოქტორი, ასისტენტ-პროფესორი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ნაშრომში გაანალიზებულია მდგრადი სოფლის მეურნეობის მნიშვნელობა ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდასა და განვითარებაში. საანალიზო პრობლემა შესწავლილია ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული და პოლიტიკური ფაქტორების გათვალისწინებით.

სტატიაში წარმოდგენილია მდგრადი სოფლის მეურნეობის განვითარების შესაძლო მიმართულებები და იდენტიფიცირებულია ის ძირითადი გამოწვევები, რომლებიც აფერხებს სოფლის მეურნეობის მოცემული მიმართულებით განვითარებას საქართველოში.

ნაშრომის ბოლოს შემუშავებულია დასკვნები და შემოთავაზებულია რეკომენდაციები საქართველოში მდგრადი სოფლის მეურნეობის განვითარების მიმართულებით.

საკვანძო სიტყვები: მდგრადი სოფლის მეურნეობა, გამოწვევები, განვითარების ინსტრუმენტები.

სოფლის მეურნეობა მსოფლიოს უდიდესი ინდუსტრიაა. აღნიშნულ დარგში ერთ მილიარდზე მეტი ადამიანია დასაქმებული და გამოიმუშავებს 1.3 ტრილიონი დოლარის ღირებულების საკვებს ყოველწლიურად. სოფლის მეურნეობა კვლავ პრიორიტეტულ სექტორად რჩება მშპ-ში შტანილი წვლილისა და ეკონომიკური ზრდის თვალსაზრისით (საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, 2019). თუმცა აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ დარგს, რომელშიც ოფიციალური სტატისტიკის მიხედვით საქართველოს მოსახლეობის 50%-ია დასაქმებული, მთლიან შიდა პროდუქტში მხოლოდ 10% წილი შეაქვს, ხოლო სოფლის მეურნეობაში გადამამუშავებელ საწარმოთა მთლიანი წილი მშპ-ში დაახლოებით 4%-ს შეადგენს. ფაქტია, რომ სოფლის მეურნეობის დარგი საქართველოში ვერ იყენებს რესურსებს ეფექტიანად (ლიპარტელიანი, ნ., 2022).

აუცილებელია იმ პრობლემების შესწავლა, რაც ქვეყნის ექსპორტის ზრდას შეუწყობს ამ მხრივ აღსანიშნავია აგროსასურსათო წარმოების შესაძლებლობების გამოვლენა. ამ სფეროში პრობლემად მიიჩნევა წარმოების მცირე მასშტაბები, რაც მნიშვნელოვნად ამცირებს კონკურენტულ უპირატესობას. ასევე, შესამუშავებელია ეკონომიკური, სამართლებრივი და ორგანიზაციული მექანიზმები ქართული აგროსასურსათო პროდუქტების წარმოების სტიმულირების მიზნით (ლაზარიაშვილი, თ., 2022).

გლობალიზაციის პირობებში აგროსასურსათო წარმოების ზრდის პოტენციური შესაძლებლობების ეფექტიანად გამოყენება სასურსათო უსაფრთხოების გადაჭრის აუცილებელი გზაა (Lazariashvili, T., 2021).

აგროსასურსათო პროდუქტებზე მოსახლეობის ზრდის ტენდენცია კიდევ უფრო აქტუალურს ხდის ამ სფეროს განვითარებისადმი ინტერესს და მნიშვნელობას (ლაზარიაშვილი, თ., 2022).

ბოლო წლებში საქართველომ გარკვეულ პროგრესს მიაღწია ახალი საექსპორტო ბაზრების მოძიებასა და დივერსიფიკაციაში, მაგრამ ჯერ კიდევ საჭიროა საექსპორტო პორტფელის მკვეთრი გაფართოება, რათა გაგრძელდეს ეკონომიკური ზრდა და შემცირდეს სასურსათო პროდუქტების უარყოფითი სავაჭრო სალდო. ამისათვის კი მდგრადი სოფლის მეურნეობა მიზნად ისახავს საკვების უსაფრთხოებას, ნიადაგის ნაყოფიერებას, ბიომრავალფეროვნების დაცვას, მწვანე პრინციპების

ბის დანერგვას წარმოებაში, არაგანახლებადი რესურსების შემცირებას, სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულთა ჯანმრთელობისა და უფლებების დაცვასა და საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებას პასუხისმგებლიანი წარმოების შესახებ.

მდგრადი განვითარების პრინციპებზე დაყრდნობით, სოფლად ეკონომიკური შესაძლებლობების დივერსიფიცირება/განვითარება, სოციალური მდგომარეობის და ცხოვრების დონის გაუმჯობესების ერთ-ერთი მიმართულებაა (საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, 2019). მდგრადი რომ იყოს, სოფლის მეურნეობა უნდა აკმაყოფილებდეს დღევანდელი და მომავალი თაობის მოთხოვნილებებს, ამასთან, უზრუნველყოს მომგებიანობა, გარემოს ჯანმრთელობა და სოციალური და ეკონომიკური თანასწორობა. მდგრადი საკვები და სოფლის მეურნეობა (SFA) ხელს უწყობს სურსათის უსაფრთხოების ოთხივე საყრდენს - ხელმისაწვდომობას, ხელმისაწვდომობას, გამოყენებას და სტაბილურობას - და მდგრადობის განზომილებებს (ეკოლოგიური, სოციალური და ეკონომიკური; FAO, 2023).

მდგრადი განვითარების კონცეფცია უნდა ემყარებოდეს შემდეგ პრინციპებს:

1. მაქსიმალური ეფექტიანობით უნდა იყოს გამოყენებული ბუნებრივი რესურსები ბუნებაზე მნიშვნელოვანი ზიანის მიყენების გარეშე;
2. ცოცხალი რესურსებით საგებლობისას არ მიაღვსო ზიანი ბიო მრავალფეროვნებას და დასახული იქნას გზები მისი აღწარმოების და გამრავალფეროვნებისათვის;
3. უნდა მოიცავდეს რესურსების მართვის პრინციპების განვითარებას, რომლის დროსაც გათვალისწინებული იქნება სამომავლო რისკები;
4. აუცილებელია არსებული რესურსების ბაზაზე თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვა და განვითარება;
5. საჭიროა ეკონომიკური განვითარების კვალდაკვალ მთავარი პრიორიტეტების გამოყოფა და სრულყოფა;
6. ტრადიციული ენერგორესურსების ნაცვლად ენერგო განახლებადი რესურსებით ჩანაცვლება უნდა მოხდეს შესაბამისი ტექნოლოგიების განვითარების გზით. მდგრადი განვითარების ძირითად მამოძრავებელ ძალად სწორედ განახლებადი ენერგეტიკა უნდა იქნეს მიჩნეული;
7. საჭიროა ბუნებრივი რესურსების კონსერვაციის და გამოყენების ჰარმონიზაცია.

ეკონომიკური უსაფრთხოება ქვეყნის სტაბილური განვითარების აუცილებელი წინაპირობაა. იგი არის ეკონომიკის ისეთი მდგომარეობა, რომლის დროსაც უზრუნველყოფილია ეკონომიკური ზრდა, მწარმოებლურობის მაღალი დონე, ეკონომიკურ მოთხოვნილებათა ეფექტიანი დაკმაყოფილება, სახელმწიფო კონტროლი ეროვნული რესურსების მოძრაობასა და გამოყენებაზე, ასევე ქვეყნის ეკონომიკური ინტერესების დაცვა საერთაშორისო დონეზე. ეკონომიკური უსაფრთხოების ობიექტია როგორც მთლიანად ქვეყნის ეკონომიკური სისტემა, ისე მისი შემადგენელი სექტორები და ელემენტები. ეკონომიკურ უსაფრთხოებას დიდწილად განაპირობებს ეკონომიკური დამოუკიდებლობა, ამიტომ მნიშვნელოვანია მძლავრი ბიძგი მიეცეს ეროვნულ წარმოებას, რათა შემცირდეს უცხოურ პროდუქციაზე დამოკიდებულება.

გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის (FAO) მიხედვით, სოფლის მეურნეობაში მდგრადი პრაქტიკისა და ინოვაციების დანერგვით შესაძლებელია:

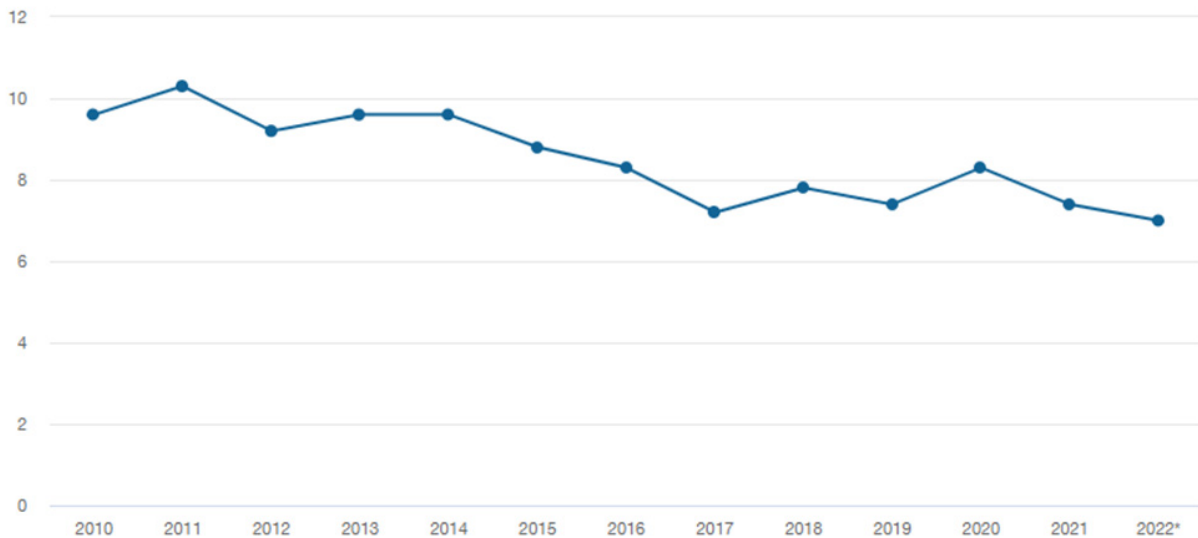
- მოსავლის პროდუქტიულობის გაზრდა;
- გარემოსდაცვითი რესურსები დაზოგვა და დაცვა;
- ეკონომიკური ზრდისა და ადამიანების კეთილდღეობის ხარისხის გაუმჯობესება;
- ეკოსისტემების მედეგობის ზრდა;

- სამთავრობო დახმარების მიღება, ვინაიდან ხშირ შემთხვევაში მთავრობები ახალისებენ ინოვაციებისა და მდგრადი მიდგომების დანერგვას სოფლის მეურნეობაში.

სოფლის მეურნეობა მნიშვნელოვანი როლის მატარებელია ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში. აღნიშნულზე მეტყველებს სოფლის მეურნეობის წილი ქვეყნის მთლიან შიგა პროდუქტში (იხ. გრაფიკი 1).

გრაფიკი 1.

სოფლის მეურნეობის წილი მთლიან შიგა პროდუქტში, %

წყარო: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/196/soflis-meurneoba>

საქართველოში სოფლის მეურნეობარ პრიორიტეტულ სფეროდაა მიჩნეული. ამას განაპირობებს ისიც, რომ ქვეყანას მიწის დამუშავების და სასოფლო – სამეურნეო კულტურების მოყვანის მრავალწლიანი ისტორია აქვს, მიუხედავად გაწეული ძალისხმევისა, სოფლის მეურნეობა მაინც რჩება არაერთი მწვავე პრობლემის წინაშე, მათ შორისაა: გაუმართავი ინფრასტრუქტურა, დაბალი კვალიფიკაცია, ტექნოლოგიებისა და სხვადასხვა რესურსების ნაკლებობა, თუნდაც ინფორმაციული. სოფლის მეურნეობის მდგრადი განვითარების ერთ-ერთი შემაფერხებელი ფაქტორი არის ცოდნის დაბალი დონე. ეს განსაკუთრებით გამოვლინდა პანდემიის პერიოდში. შესაბამისად მდგრადი განათლების გამონევენების შესწავლა და მისი ასახვა სოფლის მეურნეობის მდგრადი განვითარების მიმართულებებში დღეს პრიორიტეტულია (ხარაიშვილი, ე., ლობჯანიძე, ნ., 2022).

საქართველოს სოფლის მეურნეობის კიდევ ერთი პრობლემა მცირემიწიანობაა. ქვეყნის ტერიტორიული სიმცირისა და ურბანიზაციის დაბალი მაჩვენებლის გამო, სოფლის მეურნეობით დაკავებულ შინამეურნეობაზე მცირე მიწის ფართობი მოდის. მცირე მიწაზე წარმოება კი ვერ ჩაითვლება ვერც მასშტაბიან ბიზნესად და ვერც მოგების მომტან საქმედ. ამასთან აღსანიშნია შემდეგი გარემოებაც, მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების განვითარებამ წარმოების ეფექტიანობა და პროდუქტიულობა მნიშვნელოვნად გაზარდა. დამხმარე საშუალებებით მოსავლიანობის მკვეთრი ზრდა დღეს უკვე შესაძლებელია. მაგალითად, საქართველოში ერთ ჰექტარზე, საშუალოდ, დაახლოებით 2.7 ტონა ხორბალი და სიმინდი მოჰყავთ, როცა ბელგიაში, ნიდერლანდებში და ირლანდიაში ერთ

ჰექტარზე 9 ტონამდე მოსავალი მოდის, ამ სურათს განაპირობებს სასოფლო-სამეურნეო ტექნოლოგიების განვითარების დონე, რაც არასახარბიელოა, განვითარებულ ქვეყნებთან შედარებით. ბოლო წლებში სახელმწიფო აქტიურად მონაწილეობს აგრო სექტორის გაძლიერებაზე. ამ იდეის ირგვლივ განხორციელდა ისეთი პროექტები როგორებიცაა: „დანერგე მომავალი“, „ანარმოე საქართველოში“, სოფლის მხარდაჭერის პროგრამა, აგრონარმოების მხარდაჭერის პროგრამა, შეღავათიანი აგროკრედიტები და სხვა. სახელმწიფო პროგრამები მიმართულია სოფლის მეურნეობის პოტენციალის ბოლომდე ათვისებისკენ და იმპორტის ადგილობრივი წარმოებით ჩანაცვლებისკენ. და ბოლოს, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ სოფლის მეურნეობის როლი ქვეყნის ეკონომიკაში ძალზედ საგულისხმოა, მით უფრო განვითარებადი ქვეყნებისთვის, სადაც უმუშევრობისა და სიღარიბის მაღალი დონეა. მნიშვნელოვანია სწორი პოლიტიკის გატარება და ინვესტირება, რაც მრავალრიცხოვანი შინამეურნეობების ეფექტიანობის ამაღლებას დააჩქარებს. რის შედეგადაც შინამეურნეობა განვითარების მაღალ ნიშნულს მიაღწევს.

საქართველოს სოფლის მეურნეობაში დიდი წილით არის წარმოდგენილი მცირე და საშუალო ზომის საწარმოები. ამ ზომის საწარმოებში მნიშვნელოვანი გამოწვევებია მდგრადი განვითარების თვალსაზრისით (Kharaishvili, E., Lobzhanidze, N., 2023).

საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგიული ხედვა, მდგრადი განვითარების პრინციპებზე დაყრდნობით, ითვალისწინებს ისეთი გარემოს შექმნას, რომელიც ხელს შეუწყობს სოფლის მეურნეობის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას, მაღალხარისხიანი პროდუქციის წარმოების სტაბილურ ზრდას, სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფას, სურსათის უვნებლობასა და სოფლად სიღარიბის დაძლევას.

სოფლის მეურნეობის მდგრად განვითარებაში მნიშვნელოვანია აგროტურიზმის ეკონომიკური განვითარების შესაძლებლობების გამოვლენა (Kharaishvili, E., Natsvlishvili, I., Lazariashvili, T., 2020).

აგრობიზნესის განვითარების ტენდენციები და პრიორიტეტები უნდა შეესაბამებოდეს ზოგადად სოფლის მდგრადი განვითარების შესაძლებლობებს (Kharaishvili, E., Suknishvili, M., 2021).

სოფლის მეურნეობის მდგრადი განვითარების სტრატეგიული ხედვის განსახორციელებლად განსაზღვრულია 7 სტრატეგიული მიმართულება და შესაბამისი ღონისძიებები, რომელთა მიხედვით შემუშავდება კონკრეტული სამოქმედო გეგმა - პრიორიტეტების, განხორციელების ვადების და დაფინანსების წყაროების გათვალისწინებით (საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, 2019).

სტრატეგიის ძირითადი მიმართულებებია:

1. სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულთა კონკურენტუნარიანობის ამაღლება;
2. ინსტიტუციური განვითარება;
3. მეღიორაცია და ნიადაგის ნაყოფიერება;
4. რეგიონული და დარგობრივი განვითარება - დამატებული ღირებულების შემქმნელი სრული ციკლის წარმოების განვითარების ხელშეწყობა;
5. სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფა;
6. სურსათის უვნებლობა, ვეტერინარია და მცენარეთა დაცვა;
7. კლიმატის ცვლილებები, გარემო და ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნება.

საქართველოში, ერთის მხრივ, საფუძვლიანად მოიშალა (ან ამჟამადაც მიმდინარეობს) წინა სისტემისთვის დამახასიათებელი, რ სოფლის მეურნეობის სექტორული ხელშემწყობი სამსახურები და, მეორე მხრივ, მეტად ნელი ტემპით მიმდინარეობს ახალი რეალობებიდან გამომდინარე, გლეხუ-

რი და სხვა საშუალო თუ მსხვილი მეურნეობების განვითარების ხელშეწყობი სამსახურების წარმოქმნა ან ძველი სამსახურების ტრანსფორმაცია.

აღსანიშნავია, რომ რეგიონულ დონეზე არის შესაძლებელი ინტენსიური ურთიერთობა სხვადასხვა მასშტაბის მწარმოებლებთან, შესაძლებელია საჭიროებებისა და მოთხოვნები ფიქსირება, ადგილობრივი სეციალისტების მობილიზება და ინფორმაციისა და კონსულტაციის განხორციელება, სოფლის მეურნეობის მომსახურერ სამსახურების კოორდინაცია. რაიონულ დონეზე არსებულმა სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამმართველოებმა უნდა შეიძინონ ინფორმაციულ-კონსულტატური და ტექნიკური მომსახურების ფუნქცია, რაც ხელს შეუწყობს მთლიანად დარგის მდგრად განვითარებას.

დღეს სოფლის მეურნეობა მნიშვნელოვნად ეყრდნობა სანვავს, რაც არაგანახლებადი ენერგიაა. ერთადერთი გზა ამ გამოწვევის დასაძლევად არის ენერგოეფექტიანი ფერმერული სისტემების გამოყენება და განახლებადი ენერგიის წყაროების დანერგვა მდგრადი სოფლის მეურნეობისთვის. ამ სფეროში ყველაზე პერსპექტიული მიმართულებებია:

- მზის ენერგიით მომუშავე მაღალი ეფექტიანი საირიგაციო სისტემების დაყენება;
- ბიო სანვავის ათვისება;
- ბიომასის ენერგიის კონვერტაცია (კულტურებიდან და ორგანული ნარჩენებიდან);
- ქარის/მზის ენერგიის ინსტალაცია ფერმერული საწარმოებისთვის, და სხვა.

ძირითადი ამოცანები, რომლებიც დგას დარგის წინაშე, ეს არის ადამიანის ჯანმრთელობისთვის სასარგებლო და ხარისხიანი საკვები პროდუქტების წარმოება, ეკოსისტემის შენარჩუნება და მისი სიცოცხლისუნარიანობის ამაღლება, მაშასადამე, სოფლის მეურნეობის მდგრადი განვითარება. აღნიშნული ამოცანის შესრულება უნდა განხორციელდეს უკვე არსებული კონცეფციის ორგანული სოფლის მეურნეობის ჩარჩოში.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ლაზარიაშვილი, თ. (2022). აგროსასურსათო წარმოების განვითარების შესაძლებლობები პოსტპანდემიურ პირობებში. IV ეროვნული სამეცნიერო კონფერენცია „მსოფლიო ეკონომიკის არქიტექტურის ცვლილება და საქართველოს ეკონომიკის გამოწვევები“. 2022 წლის 9 სექტემბერი, გორი)
2. ლაზარიაშვილი, თ. (2022). საქართველოს აგრორურისტული ბაზრის პოტენციალის შეფასება (კახეთის მაგალითზე). VII საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „გლობალიზაციის გამოწვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში“. თსუ, 4 ნოემბერი
3. ლიპარტელიანი, ნ. (2022). მდგრადი სოფლის მეურნეობა და მისი სარგებელი <<https://businessformula.ge/News/8752>>
4. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო (2019). საქართველოს სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სტრატეგია 2021 – 2027 <<https://mepa.gov.ge/Ge/PublicInformation/20395>>
5. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (2023). სოფლის მეურნეობა და სასურსათო უსაფრთხოება > სოფლის მეურნეობა <<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/196/sofli-meurneoba>>
6. ხარაიშვილი, ე., ლოზჟანიძე, ნ. (2022). „მდგრადი განათლების გამოწვევები დისტანციური სწავლების პირობებში (საქართველოს მაგალითზე)“. ჟურნალი „ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა.“ ტომი 9, №2.

7. Food and Agriculture Organization of the United Nations (2023). 'Sustainable Food and Agriculture' <<https://www.fao.org/sustainability/en/>>
8. Kharaishvili, E., & Lobzhanidze, N. (2023). "Challenges and Opportunities for Promoting Sustainable Development in Small and Medium-Sized Enterprises (Case of Georgia)". ID: "MCAES-23-RA-021"
9. Kharaishvili, E., Natsvlshvili, I., Lazariashvili, T. (2020). "Impact of agro tourism on economic development of related sectors in the context of sustainable". Markets and Business Systems, N4(2), 20.
10. Kharaishvili, E. & Suknishvili, M. (2021). "Agribusiness development trends in Georgia: modern challenges and solutions". Economics. Ecology. Socium, N5(4). <<https://ees-journal.com/index.php/journal/article/-view/182>>
11. Lazariashvili, T. (2021). *DIRECTIONS FOR DEVELOPING THE PRODUCTION OF LOCAL AGRO-FOOD PRODUCTS IN GEORGIA*; International Scientific and Practical Internet Conference „ORGANIZATION'S STRATEGY VS REALITIES OF THE VUCA-WORLD“, Kyiv, SHEI KNEU named after V. Hetman. November 10

Directions of Sustainable Development of Agriculture in Georgia

Tamar Lazariashvili

Assistant Professor

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

SUMMARY

The article analyzes the importance of sustainable agriculture for the country's economic growth and development. The analytical problem is examined considering economic, social, cultural and political factors.

The article presents the possible directions of development of sustainable agriculture and identifies the main challenges that impede the development of agriculture in this direction in Georgia.

At the end of the paper, conclusions are developed and recommendations are made towards sustainable agricultural development in Georgia.

Keywords: *sustainable agriculture, challenges, development tools.*